

ETOS - MJESTO POZITIVNOG SUSRETA VJERE I POLITIKE

Stjepan Duvnjak

Tema "Klerikalizacija politike i instrumentalizacija religije" pretpostavlja mogućnost, barem u nijansama, različitog poimanja odnosa religije i politike u Bosni i Hercegovini, budući da je ona višekonfesionalna i višereligiozna država. Zbog toga smatram potrebnim istaknuti da su polazište ovom razmišljanju katolička načela i teološka refleksija o odnosu religije i politike.

Naime, krajem lipnja 2004. odobren je i izdat "Kompendij socijalnog nauka Crkve". U njemu su sabrana socijalna načela službenih crkvenih dokumenata, počevši od pape Leona XIII. (1878-1903) do Ivana Pavla II. Istaknuto mjesto u toj zbirci pripada socijalnoj misli Crkve izraženoj u dokumentima Drugog vatikanskog sabora i mislima papa Ivana XXIII., Pavla VI. i Ivana Pavla II, a ovaj potonji na osobit je način duboko osjećao probleme suvremenog svijeta i na njih neumorno ukazivao.

Ne ulazeći u svu širinu i dubinu crkvenog poimanja odnosa religije i politike, nekoliko temeljnih načela će posve jasno pokazati gdje se pravo susreću religija i politika. Ta načela ujedno razobličuju zloporabe religije u odnosu na politiku i politike u odnosu na religiju.

Prije svega valja znati da su i politika i religija najdublje čovjekove potrebe te da je čovjek njihov konačni cilj. Čovjek je biće usmjereno na Transcendenciju i na druge ljude, pa zato politika i religija spadaju na njegovu narav. Prema crkvenom socijalnom nauku, politika i Crkva su organizacijske strukture koje su različite po svom ustroju i cilju, neovisne su i autonomne u svom djelovanju (usp. DS¹, 384; 424; GS², 76).

¹ *Compendio della dotrina sociale della Chiesa, Libreria editrice vaticana, 2004.*

² *Gaudium et spes (dokumentat Drugog vatikanskog sabora).*

Temeljni smisao političke zajednice je ostvarenje općeg dobra koje se shvaća kao skup "uvjeta društvenog života u kojima ljudi, obitelji i udruženja mogu potpunije i lakše postići svoje usavršenje" (GS, 74). U okviru općeg dobra u središtu stoji dostojanstvo ljudske osobe. Zato politička zajednica mora priznavati, poštivati dostojanstvo ljudske osobe, te promovirati i štititi temeljna i neotuđiva ljudska prava (usp. DS, 388). Dakle, opće dobro i dostojanstvo osobe jesu cilj i mjerilo autentičnosti političkog djelovanja. Budući da spada na ljudsku narav politika uživa visoki dignitet.

Najkraće određenje okvira djelovanja Crkve jest briga za duhovno dobro vjernika koje se ne podudara ni s jednom političkom zajednicom, niti se veže uz bilo koji politički sistem. (usp. DS, 424; GS, 76) Ona odgovara na čovjekovu potrebu za Transcendencijom, za unutarnjim oslobođenjem i spasenjem.

Teološki temelj odvojenosti vjere i politike, u kršćanskoj vjeri, jesu Isusove riječi: "Podajte, dakle, caru carevo, a Bogu Božje" (Mt 22,21). Ovim riječima je desakralizirana rimska politička vlast u ranom kršćanstvu i svaka poslije nje. No, kako i politička zajednica i Crkva, svaka iz svog naslova, služe osobnom i društvenom čovjekovu dobru, njihov pravi odnos jest odnos suradnje i jasnog razlikovanja područja vjere i područja politike. Međutim, povijest nam svjedoči o cijelim razdobljima ulaženja politike u prostor vjere i vjere u prostor politike. Ovdje mislim prvenstveno na europski civilizacijski krug i u skladu s tim na odnos kršćanstva i politike. To ulaženje, sportskim rječnikom kazano, jedne nadležnosti u kazneni prostor druge, obogatilo je obje iskustvom koje je važno za novi odnos kako u demokratskom društvenom modelu, tako i u stvaranju novog, globalnog poretka.

U načelima jasna odvojenost vjere i politike postavlja pitanje njihove plodne suradnje, jer su u konačnici i jedna i druga usmjerene na isti cilj: **čovjeka**. Međutim, jasnoća načela odvojenosti cilja i sadržaja ne znači uzajamnu negaciju i isključivost, jer se čovjek ne može dijeliti na neovisne dimenzije ili rastaviti na dijelove. On je cjelina u kojoj se mogu praviti razlike, ali se ne može dijeliti.

Nije se teško složiti da je i kvalitetna politička zajednica i zdrava religioznost nasušna čovjekova potreba. Jednako je lako složiti se i u činjenici da vjerski i politički sadržaj ostvaruju nesavršeni ljudi. To implicira u političkom smislu trajni

proces izgradnje i korekcije društvenog sustava, a u vjerničkom trajno obraćenje. Inače, tražiti savršeno društvo od nesavršenih ljudi znači prizivati tiraniju.

U odnosu religije i politike instrumentalizacija je moguća u oba pravca. Ništa manje je moguća i unutar samo jedne strane odnosa. Politika se instrumentalizira unutar same sebe tim, što umjesto da služi zajedničkom dobru i čovjeku, ona služi nositelju političkog položaja i moći. Vjeru politika instrumentalizira kad bez unutarnjeg uvjerenja i utemeljenja prakse na vjerskim načelima, bilo političara bilo političkog programa, manifestativno i deklarativno podržava vjeru, posebno priljubljujući se uz nositelje vjerske službe, s jedinom namjerom, da iznudi podršku političkoj stranci ili pojedinom političaru. I vjera se, ne kao čin odluke i predanosti, već kao socijalni oblik, može sama instrumentalizirati kad u ime čovjekova spasenja podržava strukture koje su nasljeđe povijesti, a ne Evanđelja. Kad vjera instrumentalizira politiku, onda je to više znak njezine slabosti, nego snage. Vjera je zahtjevnost i traži samouvjerene i odvažne svjedoke. Ništa manje nije zahtjevnost ni njezina poruka koja traži promjenu srca. U nedostatku snažnih svjedoka i zbog otpora zahtjevnosti vjere prihvaća se privid snage posezanjem u područje političkoga i nekritičkim zagrljajem s politikom, ne propitujući toliko njezine moralne temelje i zadovoljavajući se samo širinom otvorenog društvenog prostora. No, snaga vjere se ne mjeri količinom prisutnosti u društvenom prostoru, već snagom i kvalitetom svjedočenja. Bez snažnog svjedočenja društveni prostor ustupljen vjeri, ma kako potreban, malo vrijedi.

Od početka "nove demokracije" u Bosni i Hercegovini, te tijekom i poslije rata mogli smo susresti eklatantne primjere svekolikog instrumentaliziranja, kako vjere, tako i politike. Zato se postavlja pitanje gdje je pravo susretno vjere i politike, a da ni jedna ni druga ne postanu instrumentalizirane. Naočigled konkretnog društvenog stanja u Bosni i Hercegovini i u gotovo svim državama u tranziciji, u temelju posvemašnje krize stoji kriza morala. Stalni govor o korumpiranosti političke vlasti u javnosti stvara sliku o politici kao prljavom poslu. Time se dovodi u pitanje ono što spada na bit ljudske naravi. Pravo mjesto susreta vjere i politike upravo bi trebao biti etos. Usput, ne govori li se danas u okviru procesa globalizacije o nužnosti globalne etike i globalizacije vrednota. Sve se više dolazi do spoznaje da je najveće bogatstvo jedne države **moralno i intelektualno** odgojen pojedinac.

Svakako u tom nužnom susretištu u području etosa valja računati s brojnim napetostima i zaprekama koje se mogu prevladavati samo otvorenim dijalogom, dobronamjernom i utemeljenom kritikom, te serioznom analizom konkretnog društvenog života u svjetlu zastupanih načela.

Glavna napetost između religije i politike svakako se odnosi na pitanje utemeljenosti etosa. Taj problem je već dugo tema filozofske i teološke refleksije. No, svakom ozbiljnom poimanju etosa, a ne samo teološkom, sumnjiva je njegova utemeljenost na političkom konsenzusu, parlamentarnoj većini, političkoj pragmi i subjektivnoj moralnoj sigurnosti. Isto tako je posve upitno sumnjivo prenošenje moralne snage društva s čovjeka na juridičku i organizacijsku strukturu. Demokracija, kao opće prihvaćeni model u zapadnoj civilizaciji, počiva na slobodi i odgovornosti. To su kategorije koje pretpostavljaju moralnost, pa je zato etos mjesto pravog susreta religije i politike, kako bi svaka iz svog naslova služila zajedničkom cilju: čovjeku.